

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

A TERMELŐSZÖVETKEZETI KÖZÖS VÁLLALKOZÁSOK NÉHÁNY TAPASZTALATA

(DOFFEK JÁNOS—KERESZTES ISTVÁN)

A KÖZÖS VÁLLALKOZÁSOK EDDIGI MŰKÖDÉSE

1961 óta a gazdaságilag fejlett termelőszövetkezetek egy része — saját erőforrásainak fokozott felhasználásával — a termelő, a szolgáltató és a feldolgozó tevékenységek ágazataiban közös vállalkozásokat hozott létre. A közös vállalkozások tehát csak néhány éves múlta tekinthetnek vissza és nagyobb arányú fejlődésük is csak 1963 után következett be. Mindezeket tekintve igen rövid idő állt rendelkezésükre az alapítás és a működés tapasztalatainak megszerzésére, illetve a legjobb módszerek kialakítására. Éppen ezért működésükkel kapcsolatos saját tapasztalataink is szerények. Mégis, úgy véljük, azokat érdemes tanulmányozni.

Jelen cikkünkben a közös vállalkozások alapításával, üzemelésével és a gazdálkodás eredményességével kapcsolatos vizsgálataink néhány eredményét kívánjuk ismertetni.

A termelőszövetkezeti közös vállalkozások létesítését általában a vonatkozó rendelet *alapszabályainak* betartásával végezték, megvalósításuknál azonban több akadályozó körülmény lépett fel.

Az alaprendelet (10/1961. FM.) számos olyan tevékenységet tartalmaz — mint például a szolgáltató és feldolgozó körbe tartozóak —, amelyek az elmúlt években nem a földművelésügyi szakigazgatás felügyelete alá

A KÖZÖS VÁLLALKOZÁSOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

1. táblázat

Megnevezés	1963-ban		1964-ben		1965-ben		Index (1963=100)
	a közös vállalkozások						
	száma	megoszlása (%)	száma	megoszlása (%)	száma	megoszlása (%)	
Önálló közös vállalkozás	55	88,7	59	78,7	73	86,9	132,7
Egyszerűbb gazdasági együttműködés	7	11,3	16	21,3	11	13,1	157,1
Összes kooperáció	62	100,0	75	100,0	84	100,0	135,5

2. táblázat

A KOOPERÁCIÓKBAN DOLGOZÓK LÉTSZÁMVÁLTOZÁSÁNAK ALAKULÁSA

Megnevezés	1963. év				1965. év				Index (1963=100)
	önálló közös vállal- kozás	egy- szerűbb gazd. együtt- működés	össze- sen	szer- kezet	önálló közös vállal- kozás	egy- szerűbb gazd. együtt- működés	össze- sen	szer- kezet	
	fő	fő	fő	%	fő	fő	fő	%	
Tsz-tag és családtag	1087	209	1296	26,4	1135	74	1209	20,1	93,3
Alkalmazott	3414	186	3604	73,6	4506	297	4803	79,9	133,3
Összes dolgozó	4501	395	4900	100,0	5641	371	6012	100,0	122,7

tartoztak. Előfordult ezért, hogy ilyen esetekben a közös vállalkozások alapítása áthidalhatatlan nehézségekbe ütközött, s emiatt hiúsultak meg alapítási tervek.

A szolgáltató jellegű szövetkezeti közti együttműködéseknel problémát okozott a szervezetlen gép-, anyag-, alkatrész- és hitelezés. E közös vállalkozások kalkulációja, számlázási rendszere bonyolult. Létesítésük iránt viszont nagy az igény.

A tsz-közi vállalkozások alapítása alkalmával az anyagi erőforrások mértékét (a hozzájárulások egészszerűségét és megoszlási arányát) sok esetben mechanikusan állapították meg, figyelmen kívül hagyva az érdekelt termelőszövetkezetek anyagi helyzetét. Ez a tény bizonyos mértékben az alapítókkal való egészséges kapcsolatot rontotta, érdektelenséget idézett elő, azonkívül túlzott állami hiteligenybevételben jelentkezett.

A 3. táblázat adatai szerint a vagyon saját forrása mintegy 23%-os, így meghaladja a rendelet szerinti mértéket. Valójában azonban a vállalkozások nyereségének rendelet szerinti közel 40%-os tartalékolása növelte meg így a saját forrás hányadait. Ha ezt az összeget levonva állapítjuk meg a saját forrás arányát, akkor azt látjuk, hogy valójában az állami hiteligenybevétel nagyobb mértékű, mint a rendeleti előírás.

3. táblázat

A KOOPERÁCIÓK BERUHÁZOTT VAGYON ÉS FORGÓVAGYON
FORRÁSAINAK MEGOSZLÁSA, AZ 1965. ÉVBEN

Megnevezés	Beruházott vagyon			Forgóvagyon		
	összege	saját	idegen	összege	saját	idegen
		forrás			forrás	
millió forintban						
Önálló közös vállalkozás	271,1	52,3	218,8	86,9	27,6	59,3
Egyszerűbb gazdasági együttműködés	49,1	13,9	35,2	5,5	3,0	2,5
Összesen	320,2	66,2	254,0	92,4	30,6	61,8

A közös vállalkozások több alapítási és üzemelési nehézséggel küzdöttek és küzdenek részben ma is; kevés a tapasztalat, hiányos az anyagi-műszaki ellátás, nem mindenütt jól szervezett a mezőgazdasági háttér, hiányoznak a technológiai ismeretek, nem működik jól a közös értékesítés stb. Mindezek ellenére a meglévő közös vállalkozások eredménye azt bizonyítja, hogy a kezdeti fogyatékoságok ellenére is nyereségesek a vállalkozások. A 4. táblázat adatai szerint a vállalkozások bruttó jövedelme 1962 és 1965 között ötszörösére növekedett.

A bruttó jövedelem felhasználásánál a felhalmozásra fordított hányad fokozatosan 46,1%-ra csökkent, míg az alapítók részesedési aránya nőtt, továbbá az 1964. évtől bevezetett szociális-kulturális alapba és biztonsági alapba fektettek jelentős összegeket.

4. táblázat

A KÖZÖS VÁLLALKOZÁSOK BRUTTÓ JÖVEDELMÉNEK ALAKULÁSA
ÉS A JÖVEDELEM FELHASZNÁLÁSA, AZ 1962—1965. ÉVEKBEN

Megnevezés	1962	1963	1964	1965	
	önálló közös vállalkozás				egyszerűbb együttműködés
	<i>Bruttó jövedelem, millió Ft-ban</i>				
Bruttó jövedelem összesen	6,8	24,9	33,0	34,7	3,7
Egy kooperációra jut	0,252	0,453	0,559	0,475	0,336
	<i>Bruttó jövedelem felhasználása, %-ban</i>				
Felhalmozás	70,6	62,8	52,3	46,1	62,2
Biztonsági alap és szociális-kulturális alap	—	—	6,6	8,2	—
Tsz-ek részesedése	29,4	37,2	41,1	45,7	37,8

A nyereséges gazdálkodás javította a pénzügyi helyzetet is. A vállalkozások pénzügyi fejlődését a következő adatokkal érzékeltetjük:

A közös vagyon alakulása, millió forintban:

	Önálló közös vállalkozás			Index (1963 = 100)	Egyszerűbb együttműködés 1965
	1963	1964	1965		
Beruházott vagyon	112,3	232,5	271,1	241,4	49,2
Forgó vagyon	54,3	68,8	87,0	160,2	5,5
Közös vagyon	166,6	301,3	358,1	214,9	54,7

A tiszta vagyon alakulása, millió forintban:

	1963	Önálló közös vállalkozás 1964	1965	Index (1963 = 100)	Egyszerűbb együtműködés 1965
Fel nem oszt- ható alap	15,3	47,5	52,2	341,2	13,9
Forgóalap	5,2	12,6	18,2	350,0	2,4
Egyéb alap	3,3	3,7	9,5	287,9	0,7
Tiszta vagyon	23,8	63,8	79,9	335,7	17,0

NÉHÁNY ELGONDOLÁS A TAPASZTALATOK ALAPJÁN

Az eddigi tapasztalatok még nem alkalmasak merész következtetések levonására, de a kooperációk további fejlődése érdekében az ágazatok sokfélesége miatt felvethetünk néhány főbb szervezési megfontolást.

A közös vállalkozások szervezési lehetőségét mindig a mezőgazdasági nagyüzemeknek a népgazdaság távlati tervein alapuló termelési iránya, mérete és termelési viszonyai szabják meg. Ez a mezőgazdasági háttér az alapítás nélkülözhetetlen kelleke és a gazdaságos üzemelés előfeltétele. Az így kialakított feladat megvalósítása érdekében az adott termelési-közgazdasági viszonyokat a leg gondosabban fel kell mérni, ami tulajdonképpen a termelőerők leltározásából áll.

A termelőerők tényhelyzetének megismerése és a megvalósítandó feladat egybevetése adja a tulajdonképpeni alapot ahhoz, hogy az akkumulációs feleslegek és a termelőerők koncentrációjával igyekezzünk a kitűzött célokat elérni. Az erre alkalmas egyik bevált módszer a termelési együtműködési forma.

A megvalósításhoz nem mindig állnak rendelkezésre a korszerű nagyüzemi létesítmények (pl. a komplex állattartó telepek), így ezek létrehozása, a helyes üzemi arányok és az ezzel szorosan kapcsolatban álló, a szakirodalomban részletesen tárgyalt összefüggések biztosítása, nem kis beruházási probléma. A problémák részletes szakmai kidolgozására itt nem térünk ki, csak néhány idevágó gondolatot vetünk fel azért, hogy a kapcsolatokra utaljunk.

A beruházások megvalósítása egy-egy termelőszövetkezetben sokszor áthidalhatatlan nehézséget jelent, míg az anyagi alapok koncentrálásával, közös vállalkozás szervezésével ez megkönnyíthető. Elsősorban gondolunk itt az építőipari közös vállalkozás szervezésére, amely az építkezések fő és részfeladatainak (tervezés, kivitelezés, építőanyag-előállítás stb.) megoldásával idő és anyagi eszközök megtakarítását teszi lehetővé, nem beszélve a minőségi különbségről.

A közös építőipari vállalkozásokat — az állami építővállalatok kapacitáshiánya miatt is — a szakmára általában megállapított jogok és kötelezettségek mellett kellene engedélyezni. Az állami vállalatoktól eltérő szervezés a mezőgazdaság fejlesztésének akadályozását jelenti.

A közös építkezés segítségével gyorsabban lehet — a helyi adottságok figyelembevételével — az állattartás szakosításának kérdéseit (baromfi-tenyésztés, nevelés, keltetés és sertésenyésztés, hizlalás) lehetőleg komplexen és a célszerűen telepített takarmánykeverő üzemmel együttműködésben megvalósítani.

A szakosított közös állattartó telepek szervezésénél a következő elvi szempontok mérlegelendők:

- A közös sertésenyésztő és hizlaló telepek létesítése elsősorban ott indokolt, ahol az adottságok mellett a termelőszövetkezetekben kisüzemi méretekben és tartási módon folyik a sertéstartás.
- A nagykapacitású baromfikeltető kooperációk mellett újabb tsz-közi keltető létesítése nem indokolt, illetve az lenne helyes, ha a már meglévőkkel együttműködve korszerű nagyüzemi telepeken alakítanák ki közös baromfitartási ágazataikat.
- A közös szarvasmarha-hizlalást kizárólag az alapanyag és a takarmányellátás szervezett biztosításával célszerű bevezetni.
- A közös legeltetés megszervezése kooperációkkal, legeltetési bizottságokkal és tsz-üzemelésen belüli megoldásokkal is adott. Mindhárom módszernél vannak jó és rossz üzemelések, így a helyileg legmegfelelőbb kiválasztása a célszerű.

A növénytermelési főágazat szakosítását a következő termelési együttműködések kialakításával helyes végezni:

- A nagyüzemi kertészet, hajtatus, palántanevelés helyi hőforrás (földgáz) hasznosításával igen komoly bázisa lehet az alapítók gazdasági megerősítésének.
- A korszerű, olcsó, üzembiztos hajtatóházak építése, szakszerű üzemelése különösen városi piac közelsége esetén megfelelő foglalkoztatottságot és jövedelmet biztosíthat. A felesleges alapanyag és saját munkaerő-kapacitás esetén az ágazat kiegészítőjeként megszervezhető a közös parképítés is.
- A közös szőlő- és gyümölcs telepítés mind a szakosítás, mind a termelési érték növelése szempontjából kiemelkedő fontosságú.
- A közös szőlőoltvány-termelés szigorú szakmai ellenőrzés mellett saját előállítású, jó minőségű pótlás biztosítása érdekében szükséges. Gyümölcsoltvány előállítására együttműködés szervezése nem indokolt. Megfontolandónak tartjuk, hogy a családi művelésre kiadott szőlő-gyümölcs tsz-területek kezelését — persze csakis a helyi lehetőségek és adottságok figyelembevételével — közös vállalkozások irányításába és ellenőrzésébe lehetne adni. Ezzel a szervezéssel — tapasztalatok szerint — mennyiségi és minőségi fejlődést biztosíthatunk, ami az üzemi szint gazdaságossága révén még jövedelemnövelő hatású is.
- Az öntözési-vízgazdálkodási társulások a mezőgazdaság belter-

jességének fokozása, a legeltetés, a kertészet, a telepítési ágazatok fejlődésének biztosítására igen lényeges alapot jelentenek.

A mezőgazdaság fejlesztéséhez szorosan hozzátartozik a gépesítés fokozása is, ami közös gépjavitó, géphasználat és kovács-bognár-lakatos műhelyek szervezését teszi szükségessé. Mint közös szolgáltató tevékenység, kifejezetten kisebb javítások elvégzésére alakítható, főjavítási feladatok mellőzésével.

A közös lakatos-, bognár-, kovácsműhely szervezése egy községben levő termelőszövetkezetek esetében egyszerűbb együttműködés formájában indokolt.

A közös termékfeldolgozás a termelési üzemágak fejlesztésének legeredményesebb ösztönzője (juhtej, gyümölcscefre, fűzvevessző, málna feldolgozása, savanyítás, aszalás stb.). Nagymértékű minőségi romlásból eredő jövedelemkieséstől óvhatja meg a termelőszövetkezeti gazdaságokat, és létesítésével jelentősen elősegíthető a szövetkezetek gazdasági megerősödése. Engedélyezését szintén a szakmára általában megállapított jogok és kötelezettségek mellett javasoljuk megvalósítani.

A közös értékesítés szervezése szintén a termelés fejlesztésére és az elátás mennyiségi, minőségi javítására gyakorol kedvező hatást. Ennél az ágazatnál ugyancsak a szakmában gyakorlatban bevezetett azonos jogok és kötelezettségek biztosítását tartanánk célszerűnek.

Авторы знакомят с числом самостоятельных межкооперативных предприятий в Венгрии и более простых хозяйственных объединений, а так же с количеством работников в них. Сообщают некоторые опыты полученные ими в исследованных межкооперативных предприятиях, дальше, сделанные из этого выводы. Они особо подчеркивают, что особенно важным условием ведения кооперативной деятельности является экономическая обоснованность, соответствующие хозяйственные фонды, основательное знание экономическо-организационных условий, дальше, подготовка предписанных реальных расчетов рентабельности и доходности.

Die Verfasser machen uns mit der Zahl der selbständig gewordenen gemeinsamen produktionsgenossenschaftlichen Unternehmungen und der einfacheren wirtschaftlichen Kooperationen in Ungarn bekannt und zeigen auch die Gestaltung des in ihr arbeitenden Personenbestandes. Es wurden auch die gewonnenen Erfahrungen und die wichtigeren Aufschlüsse erhalten aus den untersuchten Unternehmungen in Bezug der Gründung, der Inbetriebhaltung und der Gestaltung der Ergebnisse behandelt. Die Verfasser betonen dass zur Fortsetzung der Kooperationstätigkeit die Voraussetzung einer wirtschaftlichen Grundlage, ein entsprechender wirtschaftlicher Hintergrund, die genaue Abmessung der volkswirtschaftlichen — betrieblichen Verhältnissen sowie die Vorbereitung der vorgeschriebenen realen Wirtschaftlichkeits — und Rentabilitätsberechnungen ausserordentlich wichtig sind.